

Ратко Р. Божовић
Филозофски факултет
Никшић

UDK: 32.019.51 :37
Оригиналан научни рад
Примљен: 12. 09. 2006.

НАСИЉЕ НАД ЈЕЗИКОМ

У раду се разматра проблем преименовања одређених дјелова јединственог српског језика у Црној Гори у заједнички матерњи језик и унутар њега четвероимени по избору (српски, црногорски, бошњачки и хрватски) језик или језици. У ствари, ради се о томе да је то само прва фаза нове наступајуће фазе преименовања српског у "јединствени" црногорски језик којим ће морати да говоре Црногорци и Срби. Намеће се, дакле, један тако рећи измишљени лингвистички неутемељен језик, тј. језик којег самозвани лингвисти, одређени (не)зависни интелектуалци и владајућа политичка елита хоће, по државном националном кључу (или разлогу), да тако (на)зову.

Насупрот тим друштвеним структурама постоје и они други који другачије мисле, односно они који се боре за опстајање српског језика, како је и одувijek било, на подручју Црне Горе. У ову категорију спадају, поред осталих, "нико друго до": најкомпетентнији лингвисти у Србији и Црној Гори, од којих у Србији многи поријеклом Црногорци, те одређени самосвојни интелектуалци, комплетна политичка опозиција која се залагала за заједничку државу Србије и Црне Горе и на крају огромна маса грађанства (60%) што је (80%) од православних (Срба и Црногораца), који су се на посљедњем попису становништва 2003. године изјаснили да говоре и пишу на српском језику.

Преименовање језика, поред тога што није лингвистички утемељено, још је и противуставно пошто је противно постојећем важећем Уставу Црне Горе у којем стоји да је у службеној употреби српски језик цјекавског изговора. Према томе, преименовање српског књижевног језика представља лингвистички и јуристички прекршај, који се слободно може означити насиљем над језиком.

Кључне ријечи: језик, српски језик, црногорски језик, матерњи језик, насиље, лингвистика, стандардизација језика

О каквом насиљу је ријеч?

Историја људског рода је пуна разних облика насиља да би савремена цивилизација била и препуњена разноврсним облицима насиља како у реалном животу људске егзистенције тако и у имагинарним формама изражавања човјека. Насиље не треба идентификовати само са физичким облицима насиља над човјековим животом. Има пуно облика психолошко-манипулативног насиља над човјеком, његовим дјеловањем и понашањем, његовим дјелом па чак и над укупним дјелом људског рода, над људском вјером. Често су ови други облици насиља незгоднији за човјека, људску заједницу и њихову културу него чак најсуровији облици физичког насиља.

Насиље некада проситиче из емотивних набоја силника, отргнутих од рационалних расуђивања, поготово отргнутих од ефикасне социјалне контроле.

Едгар Морен ће такве облике насиља означити употребљивим синтагмама као што су *мете насиља* и *полудјела насиља*. Такође, Морен ће упозорити да се неки облици насиља не морају изражавати физичком силом без обзира на то што многа застрашивања и пријетње носе собом огромно потенцијално насиље које опет бива лишено примјене силе. ”Принуда и присила представљају насиље. Према томе, *насиље револта* се може претворити у једно средство које ће скршити застрашивање и бити спасоносни одговор на принуду” (Морен, 1983: 305). Но, револт се може одиграти мирним протестом против разних облика психолошко-манипулативних насиља, као што се практиковало у Црној Гори, посебно у Никшићу, против насиља над српским језиком и против репресивних мјера (одузимања права на рад) према непослушним професорима. Дакле, одговор на насиље не мора бити насилним револтом, исто као што се ни свако насиље не мора изводити физичким средствима. Али, опет ”то што се данас релативно мање примјењује батина, а више средства психолошког насиља, није питање хуманости, већ техничке ефикасности. Питање о насиљу, када се располаже ефикасним средствима његове примјене, увијек је више ствар тактике него принципа” (Кувачић, 1979: 166). Иван Кувачић с правом истиче да када је у питању значење употребе метода и средстава насиља, онда је увијек више ствар тактике него принципа јер се ипак разрађеном тактиком и нехуманим средствима, у принципу, не могу постизати хумани и разумни циљеви што су ”на најбољи начин” показале и доказале револуције. У ствари, постоје веома различити облици разграђених тактичких потеза који производе насиље над људима и људским творевинама. Еклатантан је примјер насиља над повијесним културним вриједностима (културно-историјским споменицима, књигама, језиком) као својеврсним *културоцидом* какав се одигравао 90-их година у Хрватској. Све се то радило у име ”чистоте хрватске културе” која се мора чистити од књига ”*опанчарског језика, вучјег завијања*, алудирајући ваљда на Вука Караџића, или књиге су за хрватски народ штетне и опасне, субверзивне, олињале, похабане итд.”, а без обзира на то што је ”пола хрватске повијести написано глагољицом, босанчицом и ћирилицом” (Ливада, 2003: 10). Достојанствено изузетно – храбри и, може се рећи, хипер-критички хрватски социолог (по рођењу Србин а по вољном избору и данас Југословен), Светозар Ливада супротставља се, јасно и гласно, јавном ријечју и писаним текстом (дакле, језиком против геноцида над језиком, књигама, културним споменицима, уопште над културом). Чак ни Крлежино дјелање опредмећено у капиталном дјелу *Енциклопедији Лексикографског завода у Загребу*, није заобиђено од вандалистичког чина, чијих је чак 40.000 комплета бачено у ”резалиште” под ”диригентском палициом” познатог лингвисте Далибора Брозовића, Туђмановог ”намјештеника” у Лексикографском заводу. А тек онда како да прођу српски писци, још са дјелима објављеним на ћирилици?! У ствари, по јуристичко-институционалном поретку ствари, чишћење-отписивање књига из библиотека дјелом Хрватске, одвијало се по ”критеријумима вриједности”:

- све књиге писане ћирилицом;
- издања штампана у Србији ћирилицом, латиницом, екавицом, ијекавицом;
- сви наслови љевичара и антифашиста;
- сва грађа и наслови из НОБ-а;
- многи наслови чији су аутори Жидови и Муслимани;
- велики број руских аутора;
- велики број филозофа и њихових списа (Ибид., 16).

Ливада наводи и такав чин, када се како сâм каже ”скаменио” када је угледао *пропуцан* Даничићев превод *Библије*, тај рестаурирани ”пилатовски чин”, а што је учињено исто са поновним убијањем народних хероја (пуцњима у њихове бисте).

Парадигматичан је случај библиотекарке (”равнатељице”) Изабел Скокандић која се ”ослободила” запаженог континента књига из корчуланске Градске књижнице, одбацујући их у контејнер за смеће, што је изазвало огорчење слободоумних и стваралачких умова. Један од тих огорчених је угледни и уједно најстарији живући хрватски филозоф, Милан Кангрга, који се поводом ове појаве веома критички огласио у познатом независном гласилу *Ферал Трибуне*, за што су судски одговарали филозоф и гласило. Дакле, ”држава је прогон стимулирала, Црква се о њега оглушила – шутња је овдје зацијело морала значити одобравање – док су се писци и академици правили као да их се то ништа не тиче” (Рашета, 2003: 5). У том културолошко-националистичком хаосу ”цвјета” вандализам, деструкција огромних размјера која је уједно и својеврсни облик аутодеструкције. ”Разорено је, утврдио је и забиљежио С. Ливада, 3.200 споменика антифашизму, преноминирају тргови и улице, напада се топонимика и ономастика, влада језички национализам са захтјевом да се избаци 30.000 нехрватских ријечи, то јест залаже се за мутављење народа. Шире се лажни панегирици, химне и лажи у стратешким подручјима школства, знаности. Октроирано се манипулира медијима, стимулира се субкултура, испиру мозгови и популизмом провинцијализира живот” (Ливада, 1997: 186). Позната хрватска књижевница међународно призната, Дубравка Угрешић, која је 90-их година напустила Хрватску (живи у Аустралији), каже за себе да није емигрант нити политички азилант него само књижевница која је у одређеном моменту одлучила да не живи у Хрватској јер таква Хрватска више није њена (Угрешић, 2004: 15), што говори о ”култури” која се живјела у вријеме Туђмановог тоталитарно-шовинистичког поретка. Зато, није случајно то што је Дубравка Угрешић осудила многе хрватске интелектуалце због тога што су властиту културну прошлост потиснули у заборав који је де-културирао хрватску културу, тако да се почиње од нуле, тако рећи *ин statu nascendi*. А и политика дисконтинуитета иде на руку почетницима, закључује Д. Угрешић (Ибид., 17). Постојале су и раније појаве тражења, по сваку цијену, разлика у оквиру једног јединственог језика што је доводило не само до неспоразумијевања између различитих национала него и

до неспоразумијевања унутар свог сопственог новогворног национа (поново се учи свој ”рођени”, природни, језик). Још давно, пред Други свјетски рат, познати амерички лингвист и антрополог Едвард Сапир, уочио је како се у оквиру истог језика (српскохрватског) траже пуки формални разлози да би се одијелио један облик од другог облика једног те истог језика. ”Тако су хрватски и српски у суштини један исти језик, али се предочавају у врло различитим спољашњим формама, будући да се први пише латиницом, а други ћирилским писмом источне православне цркве. Та спољашња разлика, здружена с верском, зацело има врло важну функцију да код људи који говоре веома сродним језиком или дијалектима, али који из чувствених разлога не желе да се утопе у неку већу целину, спречи развој одвише јасне свести о томе колико су доиста слични једни другима” (Сапир, 1974: 50-51). Вјероватно Сапир није био упознат колико хрватски језик, односно његово институционално организовање и регулисање (нормирање), дугује српском језику да би на крају тај исти српски језик доживио да му се вандалистички ”свети” не само тај из њега изведени хрватски језик него и од њега одвојени самозвани црногорски и бошњачки језици. Вук је установио гдје се српски, у његово вријеме, говорио најбоље: ”Српски тако се говори најчистије и најправилније у *Херцеговини* и у *Босни*. Истина да онамо по варошима и по градовима има много турскијех ријечи, али би се готово могло рећи, да у осталоме она браћа наша турскога говоре љепше Српски од сељака и Грчкога и Римскога закона” (В. С. Караџић, 1987: 207). Дакле, Вук није разврставао језик по вјерској основи што касније чине неки ”лингвисти” који један те исти (српски) језик разврставају по новонасталим национима или још драстичније, чистим волунтаристичким приступом, по матичним геополитичким и уједно измишљеним националним просторима. Наиме, у настојању да тако рећи заснује сваком разумљив језик, Вук није једноставно озваничио славеносерпски који је био мјешавина (механичка и произвољна) двају или трију језика, црквенословенског, српско-хрватског и евентуално руског (Ивић, 1987: 21), него је, напротив, бирао најчистије језичко подручје као што га је још чистио од неписмених облика и усвојених турцизама посебно по селима што не значи и у исламском живљу. ”Ја сам, нагласиће Вук, увјерен да ће овај мој труд бити мио свима нашим списатељима и књижевницима, који љубе свој народни језик, и поштују као највеће благо народно; а онима ја нијесам ни жељео угодити, који Српски говоре, а Српски језик кобе, и кажу да им није никакав језик, него *да је покварен, свињарски и говедарски језик*” (Караџић, 1987а: IX).

Самозвани црногорски лингвисти, забарикадирани државни чиновници-интелектуалци природно-научне провенијенције, придружена техничка интелигенција и ко све још не са позиција голе силе прекрајају један лингвистички јединствени језик који је још и друштвено прихваћен. Баш овдје нам добро дође једна Вукова опаска која је добро примјењива на данашњи однос према српском језику: ”Доста пута у друштву луд поквари што паметни начи-

ни; а доста пута и паметан на име друштва онаково што напише, што под својим именом не би нипошто издао” (Ибид., XIV). Црногорски језикословци, без икаквог интелектуалног зазора, прекрајају језик којег је Вук стандаризовао и кодификовао, учинио савршеним. Зато то представља право насиље над језиком, неки облик ”менталног” насиља над људским (спо)разумијевањем и над човјековом стваралачком природом.

Културоцид који се у Хрватској више истиче као атак на књиге и културно-историјске споменике него на сâм језик ипак је када су у питању књиге опет језик (српски језик) тих књига у првом плану. Иначе, српски језик је агресивно нападнут на разним гео-политичким просторима на којима тај језик постоји. Тако је у Црној Гори извршено анти-лингвистичко насиље над језиком. ”Тиме они показују да немају намеру да поштују ни Устав, ни законе, ни народну вољу и једноставно се понашају као свемоћни господари црногорског живота и смрти, а увођењем ’црногорског језика’ у службену употребу у свом вилајету показују ону врсту сионности коју су преузели од својих комунистичких учитеља” (Петровић, 2006, 472). Према томе, то изражено насиље над јединственим језиком, стандардизованим и кодификованим, слободно се може означити као својеврсни *језикоцид*, који (за)воде нациократе из политичких и квазиинтелектуалних структура дукљанско-монтенегринске провинијенције. Владета Јеротић, особени српски психијатар и уопште интелектуалац, добро зна шта јесте *агресија* и какве све може попримити облике. Он је, дакле, означио *насиљем* све што је званично-владајућа политика у Црној Гори учинила са српским језиком. Наиме, Јеротић ће упозорити: ”Ако поштујемо своју традицију у добром смислу ријечи, ако знамо ћирилицу, онда морамо поштовати и наш српски језик. Зато је несхватљиво да се у Црној Гори врши над тим језиком. Ово што се овдје дешава са језиком, *не може се другачије назвати него насиље* (истакао Р. Р. Б.). То је нешто неприродно и вјештачко. Зато се борите колико можете. То је повезано са традицијом и са прошлошћу. Није само језик у питању. Преко језика је ријеч о цијелој култури и идентитету једног народа који се доводи у питање. Не можете стварати нови идентитет или стари на нов начин, са другим језиком. Чувајте језик, сачуваћете прошлост и традицију” (Јеротић, 2004: 36). Дакле, Јеротић добро запажа да питање језика није само неко засебно језичко питање, већ је и питање традиције, уопште прошлости једног народа које задире у његов *идентитет* и *културу*.

Администрирање категоријом матерњег језика

Скандал-мајстори вуку скандал-потезе, тиме скандализују стварност, посебно културну стварност. Такви потези обавезно теку под знаком разједињавања јединственог, заједничког, цјелине, поготову када је то нешто као што је овдје у питању један лингвистички јединствени језик, српски језик. Уопштава се и истовремено поједињава категорија ’матерњи језик’ како би се ”здраворазумски” користио ”за домаћу употребу”. А под категоријом ’матер-

њи језик' не може се буквално (под)разумијевати говор (или језик) према биолошко-културолошкој одредници поријекла мајке, већ одређење језика према друштвено-културолошкој заједници у којој је људско биће проговорило и даље усавршавало исти говор којим се стално (не, дакле, повремено) говори у тој истој друштвеној заједници. Ако полазимо са тог становишта о значењу матерњег језика, па и језика уопште, онда постаје потпуно спорно именовање бошњачког језика као јединственог језика на свим просторима на којима живе Бошњаци или муслимани. У ствари, сви становници исламске вјероисповијести словенског поријекла говоре у потпуности истим језиком, односно дијалекатском посебношћу, као и становници других (православних и католичких) вјероисповијести са којима живе на истим просторима у оквиру исте друштвене заједнице. Тако нпр. подгорички муслиман говори (са акценотом) истовјетно као његов суграђанин (Црногорац или Србин) православне вјероисповијести, те ће се, према томе, истовјетно као било који православни Подгоричанин разликовати од сарајевског или било којег другог Босанца православне вјероисповијести или исламске вјероисповијести. Додајмо томе још спорност једноставног присвајања бошњачке националности и из тог номинално извођење бошњачког језика, те његове вјештачке дифузије ван Босне, односно свугдје тамо гдје муслимани живе на просторима екс-Југославије. А познато је да турцизми нијесу, што је Вук ипак установио, више заступљени код муслимана или Бошњака него код Срба (уопште) или Црногораца (посебно), што недвосмислено говори да се ради о једном јединственом српском језику само са умјереним дијалекатским разликама, а које се далеко више очитују по гео-просторима него по етничком карактеру. Друго је питање што тај бошњачки, у ствари, представља територијално босански, па када већ Срби и Хрвати неће да се супсумирају под самоименованим и новоименованим бошњачким или босанским језиком, онда опет он "добро дође" муслиманима да га инаугуришу за све своје сународнике гдје год живе да живе и како год да говоре, "само да то није српски". То, дакле, тако да: "Српској официјелној лингвистици, међутим, десило се, како каже Петар Милосављевић, нешто још горе од несналажења у светским политичким играма које се тичу језика.

Суочена са чињеницом да су на тлу Југославије признате нове државе и да су 'међународно признати' и језици тих држава, официјелна српска лингвистика и сама је учинила нешто што јој је обавезно следовало да учини. Она је 'признала' да су 'бошњачки' и 'хрватски' посебни језици. Помешала је признавање држава (што је ствар политичких субјеката) и признавање језика (што је ствар научних субјеката)" (Милосављевић, 1998: 65).

Политичко дијелење језика, без лингвистичког увида у те интенције и одлуке, посебно означавање језика по гео-политичком простору и измишљеном етничком кључу, а као по принципу, да свако има право да језик свог гео-политичког простора назове "својим" именом и једноставно га одвоји од матичног корјена заједничког поријекла, није само насиље над изворним и

јединственим српским језиком, него производи и консеквенце које воде тежњама муслимана ка унитарној БиХ, чак и више, уједињењу с муслиманима у Србији, те новом цијепању српског језика и то сада и на територији саме Србије (Ковачевић, 1998: 214). А за "Слово о српском језику" (Слово, 1998), наглашава Милош Ковачевић, српски стандардни језик је прво, двоизговоран: *ијекавски* и *екавски*, друго, двоазбучан: *ћирилички* и *латинички* и још је, треће, варијантан пошто има двије варијанте: загребачку варијанту српског књижевног језика – тзв. хрватски књижевни језик и сарајевску варијанту српског књижевног језика – тзв. босански језик (Ибид., 216). На једном другом мјесту Милош Ковачевић експлиците истиче стално временско али ипак непримјетно мијењање књижевног језика, а не напрасно како то чине неки самозвани црногорски лингвисти. Наиме, Ковачевић ће, одмах на почетку свог текста, јасно прецизирати: "Књижевни језик се стално и непримјетно мијења. У њ улазе особине углавном из говорног језика. И то по правилу оне које су у складу са системом, које подржава систем. Тај однос књижевног (стандардног) и говорног језика Пражани су именovali еластичном стабилношћу. (Раз)говорни језик као да карактерише стална потреба за промјенама, прогресивност, док стандардни (књижевни) језик карактерише тежња за непромјењивошћу, сталношћу. Тако се књижевни језик стално мијења истовремено остављајући утисак непромјењивости" (Ковачевић, 2005: 125).

Црногорске језикоклепце и њихове "слијепе" сљедбенике (разне уреднике, новинаре, неке "самосвојне" политичаре, спикере или све њих као разне категорије спикера) уопште не интересује стандардни језик; они једноставно, из све снаге, хоће нови архаични језик црногорске провенијенције и тиме да буду "ориђинале" Црногорци са пуним "националним капацитетом". Изгледа, сви ће морати да уче "старо-нови" језик, чак и сами творци тог таквог језика. Зато, одређени стратеги и сљедбеници новог језика почињу да одустају од архаичног црногорског језика, јер треба да буду монтенегријски ("свјетски"), али номинално обавезно са црногорским именом језика. Иначе, рећи ће они да (дијалекатски) црногорски језик припада лингвистички једном јединственом језику (као српски и хрватски), до скоро општеприхваћеном као српско-хрватски језик. Зашто онда, одговарају питајући се они не искористити "неотуђиво право сваког народа да свој језик назива властитим именом". Иначе, то је некада (1967), на исти начин, захтијевано *Декларацијом о називу и положају хрватског књижевног језика*. Узалуд су сви лингвистички критеријуми, о којима нпр. говори Јелица Стојановић, као што су: 1. Црна Гора се структурно-генетски сасвим уклапа у шири говорни ареал српског језика, 2. на језичком плану ништа се не завршава на границама садашње Црне Горе и 3. у Црној Гори се говори различитим дијалекатима једног јединственог српског језика и ниједан од тих дијалеката није "затворен у границама Црне Горе", није дакле, "само црногорски" нити "општецрногорски" како би то хтјели црногорски "језико-горци". Два су, како каже Јелица Стојановић, основна, међусобно различита, дијалекатска типа, од којих је један, онај

архаичнији, *зетскосјенички*, а други, онај прогресивнији, *источнохерцеговачки* који се веома широко распростире обухватајући више од пола Црне Горе, широке ареале југозападне Србије као и широке просторе БиХ и просторе Хрватске. ”Ова два говорна типа међусобно се разликују многим језичким цртама и повезују се са осталим говорним подручјима изван граница Црне Горе на дијалекатском плану. Нема ниједне језичке црте која би била карактеристика само за говоре Црне Горе већ се свака простире много шире. Говори Црне Горе су у систематском континууму нераскидива цјелина са једним знатно ширим подручјем” (Стојановић, 2005: 113). Али, што је боље када то у Црној Гори не важи нити за ”политичке лингвисте” нити за ”лингвистичке политичаре”, а који се, отприлике, много не разликују међусобно по ауторитету знања и компетентности мишљења. А истовјетни су, по спремности, да доносе коначне одлуке о стварима (називу језика и његовом кад-тад ”преуређењу”) без уважавања мишљења оних с ауторитетом знања и с интелектуалним и моралним дигнитетом. На основу читаве ове приче произлази да се овдје ради о једном политичком (мјешовитом од задрглих политичара и квазијезичких интелектуалаца) вандализму, зато је језик суштински конституенс културе, а за њих, што је много важније, један од основних, конституенаса нације.

Чињеица је да су на просторима јужних Словена, прије свега, просторима који су обухватили институционализовани српско-хрватски језик и то доста раније чак од Бечког договора 1850. године, постојала политичка уплијетања политичких фактора, али уплијетања која су ипак уродила договором. А том Бечком договору претходио је докуменат у виду програма, како истиче Павле Ивић, који је у то вријеме изгледао толико нестварно чак и за већину његових потписника да би након пет деценија ”ипак био остварен у свом претежном делу” баш тим Бечким договором (Ивић, 1991: 277). Садашње уплијетање политике и њоме охрабрене квазиинтелигенције у ипак лингвистичко питање језика, представља облик насиља над једним стандардизованим и кодификованим језиком. ”Данас разлике саме по себи не би требало бити узрок, каже Бранислав Остојић, било каквих неспоразума да није политичких, националних и других неспоразума, [...] па се у први план почињу кадкада истицати у екстремистичким круговима језичке разлике као националне одлике, као особине које потврђују национални идентитет” (Остојић, 2005: 45). Не схвата се или не прихвата пракса која показује да једним језиком могу говорити различити народи или различите нације, нпр. поред Енглеза, енглеским још говоре Американци, Канађани, Аустралијанци као и обрнуто исти народ или иста нација може говорити различитим језицима, Швајцарци њемачким, француским, италијанским и ретороманским, или Канађани енглеским и француским. Али, тешко да се може десити у свијету то што се дешава на овим нашим просторима, а то је да се један јединствени и цјеловит језик са малим варијететима и то не строго омеђеним, већ, напротив, испреплијетаним, дијели и једноставно означава (именује) друштвено-националним или гео-поли-

тичким ентитетом и тиме једноставно упоједињава, чиме се једноставно редукује.

Лингвиста Радоје Симић анализирајући у временској димензији, па и на просторној равни не само у нашој књижевности него и у европској – од провансалске књижевности 11-12. вијека, потом труверске 12-14. вијека па Његошев његушки говор донекле зачињен руско-словенским и руским елементима те дијалектизме Стевана Сремца и Борислава Станковића, Крлежин чајкавски дијалекат у неким дјелима, све до романа *Петријин венац* Д. Михајиловића – проблем дијалекатске књижевности и статус дијалекта употребљеног (ауторски дозвољено) у књижевној умјетности, поменуће и покрет језичке ”дијалектизације” као типичне, прије свега, деградације језика у Црној Гори. Наиме, Р. Симић ће рећи: ”У Црној Гори је такав покрет настао на темељима сепаратизма у посткомунистичко време, очито као неокоминтеровски парадокс чији је најпознатији рецидив консолидација црногорске нације” (Симић, 2005: 19). Надаље, Симић ће маркирати, не помињући му име, главног, али лако препознатљивог нестручног кодификатора ”црногорско књижевног језика”. Овдје бисмо само донекле ”исправили” уваженог лингвисту Р. Симића, када је у питању настанак овог квазилингвистичког покрета и са њиме црногорског језика. Покрет је, уосталом, као и националистички покрети у другим републикама ех-Југославије, почео још раније у комунистичко вријеме, истина стидљивије да би се разбуктао у вријеме трибализма у посткомунизму. А тај ”црногорски језик”, у ствари, је више ”дукљански” и ”монтенегријски” него дијалекатско-црногорски, рађе продан-купљен за 1 еуро него за 1000 динара. ”Наиме, дублетне форме типа *евро: еуро, порез на додатну вредност/вриједност: порез на додатну вредност/вриједност* и сл. јављају се на свим просторима српског језика, дакле како у Србији, тако и Црној Гори и Републици Српској, и то негде са претежнијом употребом једног, другдје другог лика номинација” (Ћорић, 2005: 26). У ствари, Божо Ћорић, у свом раду разматра злоупотребу лингвистичког термина *књижевни језик* и његовог еквивалента *стандардни језик* из западне социolingвистичке традиције, гдје језик, сâм по себи, подразумејева *књижевни/стандардни језик*, а не како то хоће ”језички сепаратисти” да дијалекат (пр)огласе језиком, не знајући опет да је основно својство појма ’*стандард*’ (или појма ’*стандардни језик*’) баш надрегионалност (Ибид.). А, ”књижевни језик није књижевни само зато што је језик књиге, језик писане речи; он је књижевни језик и зато и нарочито зато, што има своју синтаксу, своју структуру, своју физиономију”, рећи ће познати лингвист Радосав Бошковић, а не, дакле, како хоће да га ”устроје” нацио-језикословци (Бошковић, 1978: 190).

Ранко Бугарски назначава разлику између симболичке и комуникационе функције језика, иначе двије његове кључне функције као и разлике између формалне и функционалне равноправности језика. Комуникациона функција има, једноставно речено, прагматички карактер, сврху споразумијевања људи у заједници док симболичка функција иако се често узајамно подудара и

подржава са комуникационом функцијом постоје и ситуације када изостаје комуникациона функција па симболичка се "гладно храни" знамењима ишчезле прошлости и "узаврле" државне и националне садашњости. То се нарочито одиграва са закашњелим нацијама (примјер Њемачке) када културни импулси (језик, мит, историјска свијест) надвладавају грађанско-демократску свијест, па се са истурањем "светог тројства" (језика, нације и државе) појављује злогласна идеологија "крви и тла" (*Блут унд Боден*), која намеће агресивно освајање туђих простора и асимиловање других култура (Бугарски, 2005: 30-39). Нормално, другачије бива са малим народима, односно другачије усмјерење, гдје се владајућа "узаврела национална свијест" једноставно "прелива" у оквире своје сопствене нацио-државе, сијући кривицу на друге. Окривљују се сви они други који не мисле "њиховом главом" и стигматизују као они који, у најмању руку, не воле своју државу. Неки теоретичари из корпуса самозване независне интелигенције, потпомогнути мишљењем са стране (од интелектуалаца из других друштвених средина), знају да "оригинално" тумаче развој друштвених процеса. Такви знају, дакле, да прибаве мишљење, исто као и њихови политички ментори, "за домаћу употребу" и тако играју улогу да сами о себи успостављају легитимацију "мишљења". То, на неки начин, појачавају (не)спретним проглашавањем националистима (гле парадокса) свих оних који се залажу за заједнички живот с другима, посебно са Србима (или Србијанцима), јер се, по њима, такви аутоматски боре за великонационални (читај великосрпски) пројекат. У то се уклапа сваки "парцијални пројекат", па и пројекат о језику као једном од конституенаса нације, па како год и ма када то било. Зато, језик постаје значајан фактор остваривања "суверености" црногорске нације и државе, а поготову одржавања и у недоглед продужавања ауторитарне политичке власти. "Идиолект најборбенијег дукљанисте нуди се као предлог за уставно уредовање у Црној Гори противно народној вољи и свему ономе што би се могло довести у склад с културном историјом Црногораца, с њиховом језичком савременошћу и нормалним очекивањем стандарднојезичке будућности" (Брборић, 2005: 22).

Српски језик од времена од када је Вук овај језик из народног говора утемељио (кодификовао) књижевни језик, преживљавао је различита именована према одређеним гео-политичким или националним подручјима и то много више према политичким аршинима него лингвистичким мјерилима и критеријумима. Тај процес данас доживљава кулиминацију. "А језик има, рећи ће Михаило Стевановић, законе правилности својих одлика и унутрашњих односа својих елемената. И свако нарушавање тих правилности повлачи нејасност и неразумевање, или у најмању руку тешко разумевање онога што се језиком износи" (Стевановић, 1988: 368). Нешто даље од овог изнесеног става М. Стевановић ће упозорити: "Тражењем оригиналности по сваку цену, бар у језику, ништа се не добија, а врло много губи" (Ибид., 371). Свако "експериментисање" са језиком и то по сваку цијену само да би се дошло до етнојезичких "оригиналности", представља лингвистички лаицизам који хоће да

се прометне у ”највећи степен” домаће науке с ”лингвистичким кодом” ”новог” матерњег језика. А већ када је ријеч о експерименту, али не у овако обрнутом значењу него о експерименту као правој егзактној методи ”за истраживање истине ствари” (Декарт), онда се поставља озбиљно епистемолошко питање – колико је уопште могуће експериментисати у лингвистици. Пијаже сматра да је баш лингвистика, сем у области експерименталне фонетике и психолингвистике, примјер друштвених наука гдје је скоро немогуће експериментисати. Али је опет у њој ”систематска анализа ’опажљивих’ ипак у стању да конституише методе чија строгост може да служи као пример другим наукама о човеку”. Но, у лингвистици, каже Пијаже, као, уосталом, и у психологији, нијесу уродили плодом ”покушаји разраде система мерних јединица”, сем у случајевима локалних јединица ”што значи произвољно изабраних у оквиру ограниченог контекста” (Пијаже, 1979: 67). Чињеница, када је ријеч о Црној Гори и евентуалној могућности именовања српског црногорским језиком којим као говоре Црногорци, без обзира на то што је ограничен (мали) простор као и културни контекст опет тешко да може успјети било који експеримент у смислу да се дјелови два дијалекта једног јединственог језика једноставно полит-волунтаристички означе и прогласе измишљањим црногорским језиком. Али, опет све је могуће, па и ова ”игра” са језиком као, уосталом, и многе друге ”игре” са науком, историјом, вјером, моралном чињењем и шта све не!

Отпор никшићких професора преименовању српског језика

Група одважних и грађански храбрих професора никшићких средњих школа није пристала на правно незаконито (противуставно), политички самовољно, завођење матерњег језика (”по избору” између српског, црногорског, бошњачког, хрватског). Наспрам тог калеидоскопа разних назива једног једног српског језика, којим једнако говоре све те скупине различитог националног опредјелјивања налази се једноимени албански језик независно од тога које су конфесионалности (исламске или католичке) одређени Албанци. Изгледа, у Црној Гори се све раздваја, мање-више на пола, уситњава и то у њој баш тако маленој. Тако се црногорски већински народ православне конфесионалности дијели по националном шаву (Срби или Црногорци) и истовремено, иако одскоро, по различитом језичком изјашњавању (српском или црногорском) па и по еклезијској означености (припадници Српске или Црногорске православне цркве). Када је у питању језик, онда је битно његово именовање по националном кључу и то у Црној Гори, исто као и у БиХ, како би се нација осигурала матерњим (националним) језиком и то према инверзибилном процесу. У свијету језик је, у већини случајева, био један од конституенаса националних покрета и заједница, док се у Црној Гори дешава сасвим обрнуто, нација хоће да буде конституенс језика. Изгледа, Црногорци као

да су проговорили тек ”од јуче”. Но, Црногорцима то не смета када се ето то на исти начин дешава и муслиманима. Важно је само то да ни једни ни други нијесу ни поријеклом Срби, него аутентични и аутохтони Црногорци или Бошњаци. То ће, на прави начин, запазити пјесник Матија Бећковић и истовремено снажно поетски изразити: ”Догорело је до језика! Ако је та вест тачна – догорело је до темеља. Вест је стигла из Црне Горе, коју је језик створио и у којој изван језика нема никог и ничега” (Бећковић, 2004: 10). Владајуће сепаратистичко-политичке елите заједно са самозваном независном суверенистичком интелигенцијом грабиле су да прије времена (промјене Устава) ”на мала врата” преименују језик преко, тобоже, преименовања само наставног предмета у школама. И то се одиграва непосредно послије пописа становништва, дакле општим консензусом када се чак 62% грађана изјаснило да говоре и пишу српским језиком а што је око 80% од православног живља. Тиме власт није, како истиче Богољуб Шијаковић, погазила само народну вољу изражену на попису, него и компетентно-професионално мишљење Научно-наставног вијећа Филозофског факултета у Никшићу које је 30. марта 2004. заузело став, сагласно Уставу и закону, да је језик у Црној Гори именован као српски а да је термин матерњи уопште проблематичан па га према томе не треба ни употребљавати. Власт је тиме још напросто негирала дипломе професора српског језика које су стекли на државним универзитетима широм тадашње нам заједничке државе (Б. Шијаковић, 2004: 12).

Што је боље то што је за ту политичку елиту па и за њену (не)зависну интелигенцију ипак јасна језичка ситуација, али су ипак настојале да, по сваку цијену, инаугуришу црногорску нацију и црногорски језик у оквиру издвојено-суверене Црне Горе. У ствари, нијесу хтјели ни да сачекају државу па да чине све што им је драго. Они хоће да им суверену државу сачека одређена нација и њен ”национални” језик па били једно и друго *де фацто* у мањини. ”Иначе, идеја о ’црногорском’ језику по научној неутемељености више личи на ’језик’ који су себи испословали током недавног рата Муслимани-Бошњаци него на Хрватску језичку ситуацију, јер су Хрвати у прошлости ипак имали књижевно-језичку традицију, додуше првенствено чакавску и кајкавску” (Пипер, 2004: 8). Према лингвистичкој науци, рећи ће Предраг Пипер, српски књижевни језик у Црној Гори је исто као и у Србији са безначајним а ријетким регионалним разликама. Те разлике су далеко малобројније од разлика у многим европским језицима, али европски цивилизовани и демократски народи не помишљају да своје језике распарчавају преименовањем разних сегмената једног јединственог језика (Ибид.). Познати немачки лингвиста Б. Грошел показао је да нема тог правног акта познатог ОУН, УНИЦФ-у или било којој некој другој свјетској организацији, који омогућује било ком народу да преименује постојећи језик. То, уосталом, не познаје светска лингвистика. Не урадише то ни Американци на које се иначе трком угледамо, па дакле свој енглески језик не ”поамериканише” (Шћепановић, 2004: 8). Али, у Црној Гори је изгледа све могуће: у истом националном бићу

номинално двије нације; у јединственом језику четири одијељена језика (српски, црногорски, бошњачки и хрватски); у оквиру јединствене православне конфесије двије "државне" цркве (СПЦ и ЦПЦ) од којих је ова друга неканонска и еклезијистички недостатна за организовано друштвено-вјерско дјеловање; у области ексклузивно-институционалне науке *двије академије наука и умјетности* од којих је ДАНУ скупљена "с колца и конопца", као типично неформална организација. Црна Гора има више академија и академика него Француска. А ко зна колико само има *удружења књижевника*? Што је много монога је за малену Црну Гору! То тако изгледа као да је сваки Црногорац *хомо дуплекс*, или "човјек са два лица". У том општем метежу посебно је поремећен поредак вриједности, поготову уништени критеријуми вриједности, као да је све подређено незаконитом и незаконском дјеловању без важења било какве регламентације у друштву. Ради се, дакле, о једном незрелом предполитичком друштву.

Никшићки професори, њих 27 "словом и бројем", међу којима су и двојица претходно часних помоћника директора Гимназије "Стојан Церовић", индивидуално и заједно рекли су НЕ вандалистичком чину политичке власти на културу једног народа, како год узели тај народ: као *демос*, *популус* па и као *етнос*. Тим, прије свега, моралним чином професори су "зарадили и" одузимање права на рад од постојећег политичког режима. А тај политички режим персонализује нико други до министар просвјете и науке, проф. др Слободан Бацковић. "Гле чуда" двоструки академик (и ЦАНУ и ДАНУ), који отприлике превладава *дуализам науке у Црној Гори* изражен постојањем двију академија наука и умјетности. Милош Ковачевић ће с правом упозорити: "Кад неко дође на чело министарства просвјете он мора заступати научне интересе свих групација те заједнице. Ако црногорски министар као физичар жели да прописује лингвистичке ствари, онда ће се провести исто као и министар просвјете Србије *Љиља Чолић*, која је као лингвиста жељела да пописује биолошке ствари и да мијења Дарвина. Читав свијет се смијао ономе што је покушала урадити министарка с Дарвином, те се читав мора смијати ономе што ради црногорски министар са српским језиком" (Ковачевић, 2004). Неки од професора су брачни парови и тиме дуплиране породичне и друштвене жртве а што је најтеже без "коре хљеба" својој дјечи. У истом чину борбе за слободу и истину испољила се двострука жртва коју је произвео највиши вид насиља над опстојањем и елементарне животне егзистенције породице. Дакле, у обрutom чину репресивног акта политичког режима садржана је вишеструка деструкција, која се изражава у: 1. вандализму над културном вриједношћу (српским књижевним језиком); 2. невредновању стручног наставно-образовног рада у области просвјетне дјелатности; 3. непоштовању Устава Републике и других посебних закона; и 4. немилосрдном отпуштању с посла просвјетних радника и довођењу њихових породица у безизлазну егзистенцијалну ситуацију. Према томе, одиграла се једна (не)очекивана друштвена појава у Црној Гори, с чудноватим политичким оправдањем ("аргумента-

цијом”) да свако има право да именује језик по свом националном имену и осјећању, иако у Уставу прецизно стоји: ”У Црној Гори у службеној употреби је српски језик ијекавског изговора”.

И без обзира на то што професори нијесу остали усамљени у протесту, опет се ипак није изразила тако активна солидарност са њиховом позицијом и улогом које јесу револуционарне са властитом улогом као обликом саможртве за више циљеве. Та нелагодна несебичност одабраних професора јесте за дивљење за сваког човјека који објективно мисли и посматра ствари реалне људске егзистенције, па припадао и супротној политичкој опцији вишеструко поларизоване и тиме парцијализоване овако малене Црне Горе. То се посебно односи на стваралачку интелигенцију па и ону која жели и бори се за издвојену самосталну Црну Гору. Наиме, ако се не слажу са ставом никшићких професора или им тај њихов став не иде у прилог, али ипак не би требало да постоји декларативна нити прећутна сагласност аутономне интелигенције са самовољним актом политичке власти у погледу отпуштања са посла и тако рећи изопштавања професора из њихове професије. Професори су добили јавну подршку на њиховом ангажману од стране ауторитативних стваралаца или личности, компетентних институција друштвеног система, разних организација. Али, насупрот томе од многих нијесу добили не само јавну подршку него ни било какво разумијевање њихове егзистенције иако је било то за очекивати. Многи интелектуалци, а посебно међу њима универзитетски наставници, потписивали су петиције с позивом укључивања у акцију одбране српског књижевног језика. Интересантан је један такав позив наставницима и професорима основних и средњих школа с циљем *буђења свијести и савјести* да не би кршили Устав Црне Горе у којем је прецизно одређена службена употреба језика. Интересантна је за социолошку анализу универзитетска петиција од 104 потписа, упућена априла 2004. поред осталих и министру Бацковићу, против промјене имена српском језику. Међу тим потписницима је један тадашњи добитник државне награде (баш за просвјетну дјелатност) *Октоих*, иначе познати универзитетски професор а други нико друго до члан Савјета за опште образовање Црне Горе, тј. институције која ”пјевајући” извршава, поред осталог, и овакве задатке под диригентском палицом постојеће политичке власти коју вјерно оркестрира министар просвјете и науке.

Подршка је стигла и од уређених институција државе СЦГ, посебно од цркве СПЦ патријарха Павла и митрополита црногорско приморског Амфилохија који се иначе потрудио да језгровито срочи одређено мошљење са поруком о језику. На једном мјесту Амфилохије ће упозорити на опасност језика мржње супротног језику споразумијевања: ”Језик мржње заснован на унутрашњој дезинтеграцији и сљепилу носи у себи рат против истине, Бога, људи, представља бјекство од језгровитог језика твари и бића, од своје и народне логосне (словесне) тајне” (Амфилохије, 2004: 7). На ту Амфилохијеву одбрану језика уопште, одатле и српског језика, под хитно ће стићи одговор од политике да се црква мијеша у политику не мислећи ни једног момента о

томе да митрополит ипак много више зна говорити и писати на језику којег и тиме од њих брани.

Она права, према томе и најбоља, одбрана стигла је у облику награде. Ни мање ни више додијељена је Активу професора и наставника српског језика и књижевности средњих и основних школа у Никшићу *изузетна Вукова награда* за изванредни допринос за развој културе у Републици Србији и свесрпском културном простору за 2005. годину од стране *Културно-просветне заједнице Србије*. Колико је ова награда значајна и колико значи довољно говори и то да су њени први добитници нико друго до Иво Андрић и Десанка Максимовић. На уручивању награде 8. маја 2005. године професори су, поред осталог, поручили књижевницима и уједно их упозорили: "Ово је признање нама још драже и значајније што нам га, ево, уручују књижевници из читанки и школских програма. Они, који ће се убрзо и сами наћи у искушењу у каквоме смо се нашли ми почетком септембра прошле године: или ће пристати на понижавање сопствених пјесничких дјела и светогрђе свога језика, или ће – као ми учioniце – напустити читанке писане на том подбаченом четвороструком језику..." (забиљежено у: *Распеће језика српскога*, бр. 4, 2005: 6). Што је боље од оваквог упозорења када као "запета пушка" здушно чекају "пунокрвни" црногорски писци задужени од главних стратега "нацио-језичке суверености" за "сјечу писаца" са попуњавањем редова у букварима и читанкама путем истискивања из њих бољих од себе. У ствари, они сада чекају (неки су већ сачекали) да једни друге убацују у разно-разне антологије, историје књижевности, прегледе књижевности, да освајају награде, све до момента када им постане тијесно у маленој Црној Гори па почну да се међусобно прочишћавају. За разлику од њих друго су они који на српском "зборе и творе" који бранећи српски језик од језикоцида уједно бране и прогнане никшићке професоре српског језика. Бећковић, пјесник који је још за живота својом поезијом сâм себи подигао споменик (*ex egi monumentum*), тј. споменик ријечи и језику, оном којим се говори(ло) у Ровцима, ближе у Вељем Дубоком, устао је у одбрану свог српског језика иако је пјевао на ијекавском дијалекту којим говоре Црногорци једне од најљепших стихова у српској поезији. Овај "песник заточава, окува у свој језик и стих за многе године и целе три збирке које ће дораси до једног од најзначајнијих дела српске поезије", рећи ће Борислав Михаиловић Михиз, вискрени књижевни критичар, или, чини се најбоље речено *писац о књижевности* (Михаиловић Михиз, 1990: 209). Михиз ће те своје ријечи поткријепити још ријечима о говору и језику Ровчана које Матија оживљава кроз поетску форму: "... У Ровцима као да никада не мисле, а када проговоре – говоре мудрости, усвојеним формулацијама које су испране као злато, све док се нису најлепше речи спојиле на најлепши начин" (Ибид., 219). Присјетимо се још када је Бећковић примао *Његошеву награду*, било је тада доста говора (ријечи) о језику и његовој бесједи (захвалници). Матија ће тада скромно рећи: "Заснивајући свој живот ниначему, доспео овде без сопствених заслуга, правдом и добротом матерњег језика (не

овог четвороименог матерњег – ум. Р. Р. Б.) код кога сам се запослио од малена, покоравајући се његовим законима, примајући од Њега налоге и послужење. [...] Без 'Горског вијенца' српски језик би остао не само без своје најкоренитије и најсложније него и без своје најслободније и најбескомпромисније речи" (Бећковић, 1998: 13).

Нека тумачења значења српског језика

Многи писци из Црне Горе или из Србије (било Србијанци било Црногорци) не могу да прихвате овај антилингвистички (политички) атак на српски књижевни језик. Тако драмски писац, пјесник и есејиста Љубомир Симовић ће на питање из интервјуа, поводом преименовања српског језика, поред осталог, одговорити: "Колико се ствари одвијају у правцу апсурда код нас, можемо да очекујемо да ћемо ускоро добити 'краљевачки' језик, 'чачански', 'цетињски' и то би највише личило на нас. Ипак, другоме се наддам, јер у Црној Гори живи мудар и разборит свијет и вјерујем да ће те дневнополитичке моде да престану. Може се водити и ова и она политика, независности и заједништва, али светиње као што су језик, култура, историја не смију се дирати" (Љ. Симовић, 2004). Изгледа, већ се није остварила ова Симовићева прогноза, јер рефередумом се остварила Суверена Црна Гора у којој оним којим "ништа није свето" олако дође да поцрногорче српски језик, тј. да ураде оно што се коси са сваким здравим разумом а да не кажемо са лингвистичко-научним мјерилима. Овогодишњи (2006.) добитник НИН-ове награде за књижевност, Миро Вуксановић, с иронијом изговара један парадокс о језику – шта би му могло бити када би се нашао у Црној Гори: "имао би озваничено право да на српском пишем црногорски" (М. Вуксановић, 2004).

Афирмисани драмски писац (у Србији и у Црној Гори), Стеван Копривица, изгледа умјерени црногорски суверениста, како сâм каже: "Ја својим дјелом и те како припадам својој Црној Гори, једноставно не могу побјећи од Боке Которске и нећу себе да трпам ни у какав корпус, да одвајам црногорски и српски". Истовремено, Копривица ће истаћи за "матерњи језик" да је проблематична синтагма, "најлошија је варијанта", пошто је потпуно неодређена категорија језика која је "један неспретан политички захват у турбулентно и виолентно тијело језика и политике" (Копривица, 2004). Други драмски писац, Вељко Радовић, по "сопственом избору" стопостотни Црногорац, од раније младости "Београђанин", али онај који обавезујуће хоће да је ван Теразија а у Београду, не да ишта од црногорског може бити и српско, па зато ни црногорски језик није и не може да буде српски језик. Радовић већ дуже вријеме, сваке суботе, испуњава колумну (скоро пуну страницу) у "независном дневнику" *Вијести*, гдје са неизмјерном горчином напада Србију. Све што је српско хоће да "ничеовски" превреднује као да је све вријеме од када живи у Србији био утамничен а не се остварио таман толико колике су му потенцијалне могућности. Наспрам том нихилистичком ставу према

Србији, Радовић потпуно некритички глорификује Црну Гору и црногорство и то не као да је иста та Црна Гора Спарта, него ни мање ни више до Атина у њеном највећем античком процвату, а њен водећи политичар (лидер) нико друго до Перикле. Како се само у својој метафорично названој рубрици "Ексером у води" у звучном наслову колумне "Звучна домовина", са "пробуђеном свијешћу" онако комесарски са примјесом типично црногорског свађалачког менталитета окомио на извјесног новинара којег једноставно "стигматизује" као "Србина из Црне Горе". Само зато што се тај новинар осмјелио да критикује нови назив језика – "црногорски језик", Радовић немилосрдно шиба по њему са једним "реторским", као од шале, ходом кроз историју Србије, и на крају онако "с нокта" закључи: "Уосталом, шта та сеоска 'интелигенција' уопште и може знати о кључном, иако не мјерљивом, доприносу Црне Горе и Црногораца развијању језика који Хрвати зову хрватским, Срби српским а Бошњаци бошњачким? Посланице *Петра Првог Петровића Његоша* писане су црногорским језиком, тако неархаичним и модерно уобличеним, прије него што се *Вук Караџић* и родио и нормирао 'говедарски језик'" (Радовић, 2003: В). Дакле, без обзира на то што је Свети Петар Цетињски говорио и писао самосвјесно српским, Радовић му "светачки" одређује да је говорио црногорским језиком. Радовић се чак подругује Вуку и "његовом" српском језику, у који улази хтио-не хтио он то, и "његов" црногорски, подсјећајући се на приговоре Вуку од стране опонената како је "нормирао говедарски", у ствари, народни језик, и тако засновао српски књижевни језик. Вук је тада јасно одговорио, "па тако нема потребе да сада и Вељку Радовићу одговара". Дакле, Вук је одговорио: "Ја сам увјерен да ће овај мој труд и посао бити мио свима нашим, списатељима и књижевницима, који љубе свој народни језик, и поштују га као највеће благо народно, и желе му срећу и напредак; а онима ја нијесам ни жељео угодити, који Српски говоре, а Српски језик кобе, и кажу да он није никакав језик, него да је *покварен, свињарски и говедарски језик*". (В. Стеф. Караџић, 1987а: IX).

Вук је на једном другом мјесту за неке друге (паметније) људе констатовао: "За велико је чудо, да у нас има људи, који су доста паметни и научени, и који би се о многоме којечему могли разговарати с ученијем људима другијех народа; али како почну о *своме* језику и о књижевности, одмах застране, какогод да су побјегли из луднице!" (В. Стеф. Караџић, 1987: 2005). Но, поставља се питање колико је данас и оваквих (паметних), а који хоће да развале све што је вриједно српско, па и српски језик, расчлањујући га на неке непостојеће језике. Да ли је потребно неке назови паметњаковиће, који хоће да мисле и пишу баш о језику а на непостојећем језику, подсјећати да је Вуков рад у области језика револуционаран?! Уосталом, није се либио један Копитар да за Вука каже да је "попут Херкулеса, очистио Аугијеву шталу српске књижевности" (Б. М. Николић, 1987: 249). Против Вукове реформе, како износи Борислав М. Николић, били су значајни и угледни појединци, институције и организације као нпр. српска црквена хијерархија, већина обра-

зовног слоја војвођанских Срба, владајући кругови у самој Србији. А што се тиче увођења народног језика у српску књижевност, таква потреба је истичана и прије Вука. ”У погледу ортографске реформе Вук много дугује Сави Мркаљу. Пре Вука било је у историји српско-хрватског језика и речника на народној основи” (Ибид., 251). Један од прононсираних нацио-црногорских интелектуалаца, Рајко Церовић, осуди, а да не трепне, Вука као кривца за све недаће са језиком (спо)разумијевања код Јужних Словена. Тако ће он олако устврдити да је Вуков ”језички империјализам” допринио недавном крвавом разлазу народа на подручју ех-Југославије. Церовићева сљедећа неогдмјерност садржана је у опаски на бесмисленост ознаке ”српскохрватскословеначког језика” у карађорђеовској Југославији, да би одмах потом изразио жаљење што нигдје у том галиматијасу није нашао мјесто и црногорски језик (Церовић, 2003: IV).

Много је више оних који се залажу за јединствени српски књижевни језик а који су истовремено далеко стручнији и стваралачки компетентнији од ”оригиналаца” који хоће да без икакве лингвистичке основе дјелове одређених дијалеката српског језика волонтерско-политички једноставно прогласе црногорским језиком. Већина од ових првих су ”зачудо” Црногорци који као признати и познати лингвисти раде у Србији. Њих не питају за мишљење црногорски ”творци” и наредбодавци ”новог језика”. А када се политичкој власти у Црној Гори још придружи ”објективни” и ”неутрални” *Црногорски хелсиншки комитет* са прикљученом *Омладинском групом*, посебно ”компетентном” за ствар језика, који под ”фирмом” посебних права афирмише језички идентитет (читај плурализам) мултијезичности, онда се аутоматски инаугурише црногорски језик као да је у питању посебан словенски, романски или германски језик (нпр. руски, француски, њемачки), (*Вијести*, 27. фебруар, 2004, стр. 14). Познати историчар књижевности и књижевни критичар, академик Предраг Палавестра, узима за примјер разлике у говору између Баварске и сјеверне Саксоније у Њемачкој, али то ником не даје за право да једноставно прогласи посебне језике издвојене из јединственог њемачког језика, као што исто тако не даје за право ником да прогласи посебне државне језике у Њемачкој, Аустрији или у великом дијелу Швајцарске, већ свима њима остаје један једини њемачки језик. Наиме, Палавестра ће јасно саопштити: ”Насилно увођење назива ’матерњи језик’ у школе у наставу дјелује бахато, нелогично и непромишљено, поготову кад се налогодавци позивају на људска и грађанска права. ’Матерњи језик’ је еуфемизам за укидање српског и хрватског имена у српскохрватском језику. Мој ’матерњи’ језик, на примјер, који сам у Београд донио из Мостара и Сарајева, није ни ’земаљски’ ни ’босански’ него је српскохрватски. Такав је био језик Алексе Шантића, Иве Андрића и Меше Селимовића, као што је Његошев матерњи језик био српски, а Крлежин хрватски” (Палавестра, 2004). А лингвиста Мато Пижурца као да упозорава да се ”не мијешају жабе и бабе”. У ствари, не каже он тако него ненаметљиво указује: ”Старомодан сам човјек и немам смисла за пребацива-

ње спорова око језика у домен грађанских и људских права. Не волим да почињем испочетка и да 'редијевам' имена ономе што има име" (Пижурица, 2004). Вјероватно би лингвисту Пижурицу требало упутити код *Црногорског хелскиничког комитета* како би га подучио о значењу грађанских и људских права, да не би, по црногорској демократији, стављао лингвистику испред политике, нарочито када је у питању расправа о језику. А када је у питању "редијевање" имена језика, опет је проблем у погледу информисаности Пижурице. У ствари, ради се о преименовању или "покрштавању" на које се већ навикла владајућа политичка елита. Зашто, вјероватно мисле они, не преименовати језик кад су се већ и сами преименовали из СК (Савез комуниста) у ДПС (Демократску партију социјалиста). Иначе, с промјеном имена не мијења се суштина. Дакле, ствар је само конвенционалне природе, што ће рећи опет "језичке природе". Иван Клајн наглашава да демократске државе не прописују административно грађанима којим ће језиком говорити и писати јер би то било исто као да им одређују шта да једу или како да дишу. Службени језик није, каже Клајн, исто што и јавни језик који представља много шири појам (Клајн, 2004: 36). А лингвиста Егон Фекете, истиче да се у Црној Гори јавља неусклађеност између научно-лингвистичких елемената и политичко-емоционалних жеља и тежњи, што рађа све веће измишљене разлике између јужнословенских народа (Фекете, 2004). То тражење разлика ("нарцизма малих разлика") стигло је до најближих Црногораца и Србијанаца. У ствари, Црногорци, истина значајно мањи број од оних који су за заједницу са Србијом, али заједно са Бошњацима (муслиманима), Албанцима и Хрватима употребљавали су, поред осталог, и језик као средство за остварење суверене Црне Горе. А то опет иде у складу са стварањем "новог Црногорца" коме обавезно треба промијенити свијест, народност, вјеру, језик и писмо, што посебно иде последице већински наметнутих државних симбола заставе и химне (Ј. Чађеновић, 2004). Узећемо и мишљење лингвисте Драгутина Ћупића који износи низ проблема, од правне преко политичке до лингвистичке природе, у вези преименовања стандардизованог (или књижевног) језика у нестандардни матерњи (припремни назив за будући црногорски језик). Преименовање је, дакле, кршење постојећег Устава ЦГ. Са становишта науке о језику апсурдна је одлука, али са јасном политичком конотацијом. Ипак није постојао никада раније назив црногорски језик ни у једној политичкој нити културно-историјској констелацији Црне Горе, него само српски што не мора да значи, наглашава Ћупић, "да су Црногорци Срби, иако се зна да им је то поријекло". Ћупић ће упутити на језичку чињеницу која гласи да: "сви 'ијекавци' имају исте особине које се налазе и у црногорским говорима. То није стандардизовано као опште правило, јер је Вук ишао нормалним путем и узео ијекавски и екавски са најбитнијим особинама, а не локалним особинама" (Ћупић, 2004).

У вријеме израженог насиља над српским књижевним језиком с посебном пажњом се очекивало у јавности, посебно интелектуалној јавности,

мишљење поводом те појаве од водећег лингвисте у Црној Гори, академика ЦАНУ Бранислава Остојића, као и јавни став од ЦАНУ, да би бар упозорили оне који *незвано врше туђе послове* (Богишић). Пошто се Б. Остојић огласио оспоравањем несувислог имена *матерњи језик* и помирљиво се zaloжио за име *српскохрватски* као ”компромисно рјешење”, тј. задржавање назива из периода ех-Југославије, одмах је на то реаговао највећи самозвани лингвиста ових простора Војислав Никчевић и осудивши Остојића да ”подмеће клипове Црној Гори”. Остојић, по Никчевићу, кочи захукталу политичку вољу да заведе црногорски службени језик у сувереној Црној Гори. Тај политички волунтаризам, од којег није ослобођена ни (не)зависна интелигенција, чини чуда са језиком независно од тога што ”побједа на изборима ни једној власти није давала за право да мијења језик, вјеру, писмо и име једног народа” (Бећковић, 2004: 32-33). Сљедствено томе, у Црној Гори сваки језички варијетет одговара само ако се удаљава од србизама. Б. Остојић то добро уочава па каже: ”Агресивно наметљива настојања која се скривају под паролом за спас ијекавице – форсирају у Црној Гори хрватски и босанскохерцеговачки тип ијекавице у циљу разграничавања од србизама” (Остојић, 2003: VI-VII). Остојић је остао при раније изреченом ставу (*Вијести – Арт* – додатак, 13. 11. 2004.), по питању назива језика којим се говори и пише у Црној Гори. Он, дакле, непосредно последије одиграног референдума на којем Црна Гора (за)добија пуну државност, сматра да је најпиркладнији назив *српскохрватски*, јер: ”Он упућује на освједочену истину – на исти језик. Тај термин је најбољи и због тога јер је брисао све неспоразуме, поготову оне који се јављају у иностраној јавности. Брисао је дилеме и сумње и то да ли је то један језик. Различита имена сугеришу различитост, а из тога произилазе и проблеми” (Остојић, 2005: IV).

Тројица признатих лингвиста и истовремено универзитетских наставника, Радмило Маројевић, Милош Ковачевић и Драгољуб Петровић, иако међусобни критичари, много жешће критикују самозванца-лингвисту Војислава Никчевића. Њега критикују скоро у свему што се тиче ауторитета лингвистичког знања, па одатле посебно критикују његову ”заслугу” за преименовање српског књижевног језика у црногорски језик. Маројевић сматра невјероватном логику укидања књижевног (српског) језика који има своје име, норму, стандард као основна обиљежја која се занемарују а уводе нека културна обиљежја као што су национална и вјерска. То и сама дјеца препознају и не пристају на то ”јер напосто знају увођењем матерњег језика” који је *де факто* службени језик, значи укидање јединственог матерњег језика – српског (Маројевић, 2004). Милош Ковачевић у полемици с Никчевићевим ставовима о језику прво истиче да Никчевић показује потпуно неразумијевање онога (језика) о чему пише, па експлицира основна полазишта, своја и противникова, о језику. Наиме, Ковачевић каже да он говори о генетском, структурном и етиолингвистичком критеријуму идентитета једнога језика, док Никчевић само о социолингвистичкоме обиљежју језика. И са тог социолингви-

стичког полазишта и становишта, Никчевић, без имало опрезности, именује (боље речено преименује) одређени (црногорски или српски) језик и тиме мијења онтолошки идентитет једног језика. У свом полемичком тексту М. Ковачевић износи заредом низ несувислости у Никчевићевом ”наравоучењу о језику”, а које се код његових истомишљеника и поборника прихвата ”здро за готово” као да је права истина о језику (М. Ковачевић, 2002: 21). Но, без обзира на то што Никчевић константно ”трпи” немилосрдну критику од компетентних лингвиста, он се опет држи као ”пјан плота” свог ”учења” и стално га износи у јавност. Изгледа, као да се боји да његово ”откриће” не доживи плагијат од неких других проучавалаца језика. Но, за црногорске (не)прилике, изгледа да је много важнији пројектовани наум самоволне политичке елите са квазиинтелигенцијом као подупртим стубом у освајању језика и писма него ауторитативно лингвистичко мишљење и још плебисцитом (пописом) у огромном броју изражено опредјељење грађана (59,67%) да говори српским језиком у односу на (21,53%) оних који су се изјаснили да говоре црногорским језиком (новоговором). Зато, није ни чудо, што се Никчевић полит-лингвистички осмјелио па ”егзактно” предвиђа шта ће се у Црној Гори десити са језиком. Политичку потпору он ће одраније вући, још из комунистичког периода. Зато, није се чудити што овај ”реформатор језика” пушта у јавност полит-лингвистичке гаранције да ће у Црној Гори бити у службеној употреби црногорски језик, ћирилица и латиница као равноправна писма, слободна употреба језика и писма националних мањина, преименовање катедре за српски језик у катедру за црногорски језик на Филозофском факултету у Никшићу и шта све не ”под капом црногорском”, све у складу референдумског процеса (Никчевић, 2003: VI-VII). Иначе, Никчевић се потрудио да, за сваки случај, пред самим пописом становништва, на свој начин, у јавности разјасни грађанима (Црногорцима) да се на попису изјашњавају (опредјељују) за *матерњи* а не за *службени* језик. За њега језик није само један од конституенаса нације, него далеко више, сама нација, чак и народ. То своје мишљење о *језику* и *нацији*, он поткрепљује етимолошким податком да је ријеч-именица ’језик’ на старославенском означавала народ као и тиме да је давно речено да је језик *срце нације*. ”Стога нико грађанину, закључиће Никчевић, не може забранити да његово језичко осјећање као саставни дио етничкога, народноснога и националнога идентитета буде јавно саопштено, транспарентно и сваком познато” (Никчевић, 2003: 16-17). Колико и како Никчевић разграничава појам ’народ’ од појма ’нација’ тешко да можемо утврдити али се далеко лакше да утврдити да, по њему, процес конституисања црногорске нације сеже у даљу прошлост, још у доба племенског живота Црногораца, чак и раније него се то одиграло у неким развијеним европским народима. Он вјероватно нема сазнања да се њемачки национални покрет рачуна као закашњели у односу на националне покрете у Енглеској и Француској као демократским друштвима у којима је тај покрет имао изражену демократско-грађанску и државно-политичку компоненту. За разлику

од Енглеске и Француске у Њемачкој је био изражен романтично-хердеровски појам нације са заједништвом језика, културе и историје. А тек шта све може бивати, догађати се, са располоћеним националним бићем у Црној Гори и то још закашњелог карактера, тек крајем другог и самим почетком трећег миленијума?! Новосадски лингвиста Драгољуб Петровић је поспрдно (како ће наш народ рећи) окарактерисао неке који, по сваку цијену, хоће да инаугуришу црногорски језик, од којих је један ко би друго био до Никчевић. Уосталом, лако је препознати сву тројицу, па иако им Петровић име не помиње када, поводом њиховог црногорског језика, каже: "Американци покорише сав свијет 'под туђим језиком', а не сјетише се да га преименују по критеријумима за које се залаже 'памет дукљанских академика'. То, уосталом није ни чудно: председник те академије још није завршио основну школу, председник неког 'сената' заборавио је да је, још не тако давно, боље говорио екавски од било којег Србијанца. 'Кодификатор' њиховога 'језика' још није научио која је разлика између придјева и прилога, (али је зато успио да израсте у највећег плагијатора ... у свеукупном лингвистичком еснафу). Нормални народи таквих проблема никада немају, али је зато цијепане језика сасвим уобичајена појава међу источнохришћанским народима, при чему је то најлакши и најефикаснији начин за њихово свакоруко поробљавање и пуштошење" (Петровић, 2004). Овај критичар и бескомпромисни и бритки полемикар још 1994. у *Летопису Матице српске* оштро је напао своје и својих сарадника (пријатеља) лингвистичке опоненте, исто поводом српског језика. Српски језик је, по њему, обиљежен двама крупним проблемима, а то су: правописни плурализам различитих лингвистичких групација и жестока расправа српских лингвиста у вези предлога стандардизације екавског изговора на свему српском језичком простору. Дакле, што се то "голим оком види", проблеми са српским језиком као да увијек постоје. И тада ће у том чланку у *Летопису* Д. Петровић скренути пажњу на језичке тенденције у Црној Гори које су објелодањиване у одређеним гласилима (*Елементи монтенегрина, Монитор, Либерал*) и подупрте неким институцијама (*Црногорски ПЕН-центар, Матица црногорска, Црногорско друштво независних књижевника, Друштво естетичара и етичара Црне Горе*), као и издавачким кућама. У ствари, та борба за "нови црногорски језик", почела је прије нешто више од 3,5 деценије да би се већ од 90-их 20. стољећа све више разбуктавала. А та лингвистика је, како каже Д. Петровић, "превише аветала за нормално лингвистичко поимање" (Петровић, 1994: 266).

Непосредно после намјештеног референдума поранио је да се јави председник ДАНУ, књижевник Јеврем Брковић, да би (за)цртао службени (не више матерњи) црногорски језик, али уз опрезну опомену измишљеном Институту за црногорски језик и језикословље, да се случајно не форсирају језички архаизми из деветнаестог стољећа у савременом црногорском језику. Узгредно Брковић напомиње добро планирање на Филозофском факултету у Никшићу у сврху да се студиј и наставни предмет зове *Црногорски језик и*

јужнословенске књижевности. Још он додаје, као да је универзитетски професор или најпознатији теоретичар језика и књижевности, са упозорен да у наставном плану треба да нађу мјесто и књижевности мањинских народа (Брковић, 2006: IV). Вјероватно са његовим допуштењем разлетјели су се и други послјије референдума да, за сваки случај, притврде завођење црногорског као службеног језика у очекиваном новом уставу суверене државе Црне горе. И ето док се овај текст припремао за штампу стиже у јавности политички наручени *Експертски текст Устав Републике Црне Горе*, сачињен од стране Савјета за уставна питања под руководством провјереног социјалистички-самоуправног експерта за уставна питања академика Мијата Шуковића. У том тексту новог Устава је већ без зазора у члану 12 (означеном – *језик и писмо*) зацртано да ”у држави Црној Гори у службеној употреби је црногорски језик”. Поред тога, црногорски језикоборци су се, прије тога, једноставно разлећели да искористе лингвисте са других простора ex-Југославије и да, под неком врстом наговора и намјештене интерпретације њиховог мишљења, употребе то исто мишљење као покриће свог права на преименовање српског у црногорски језик у Црној Гори. Тако су они, још од раније (прије референдума), користили мишљење Ранка Бугарског из Београда за домаћу употребу, да би га поново користили пошто су (за)добили ”своју државу”, без обзира и на то што их он јасно упозорава на посљедице од њиховог политичког наума о насилном преименовању језика. Наиме, Бугарски прво упозорава да би таква политичка самовоља, с обзиром на то да је огроман проценат (око 80%) од оних који ”могу говорити само српски или црногорски (на основу изјашњавања грађана на посљедњем попису становништва у Црној Гори), могла изазвати” нове велике потресе и раскол у црногорском друштву. Такође, још ће упозорити на опасност од вјештачког, по сваку цијену, стандардизовања црногорског језика, што би представљало његово својеврсно насилно удаљавање од српског. А ”какве год биле нечије жеље и амбиције, језик не трпи насиље”, закључује Бугарски (Бугарски, 2006: X). Овдје ћемо поменути и типично навијачки став према ”догађању црногорског језика” Мидхата Риђановића, професора на Филозофском факултету у Сарајеву, који се онако простодушно заложује за црногорски језик, језик свог поријекла (поготово ради бошњачког а још кад би могло ради босанског), да би за то истакао као ”главну аргументацију”: прво, фасцинантну говорничку способност Црногораца (”рођених оратора”), а што је посебно ”верификовао” преко ТВ-екрана слушајући предреперендумску политичку кампању (вјероватно, посебно ДПС-овску) и друго, ”утемељено” политичким разлогом (вољом) и то тако, како сâм каже ”духовито”, ”да је стандардни језик дијалекат који се разликује од других само по томе што има војску и морнарицу” (М. Риђановић, 2006: X).

*
* *

Српски језик се, сви су изгледи, конституисао (стандардизовао и кодификовао) на сопствену штету, што представља својеврсни парадокс као што је, уосталом, исто тако питање етничког поријекла разних српских енклава те културни контекст па и питање саме православне вјере. Српски народ, па и национ, је доживио да се из њега издвајају посебни дјелови (дијалекти), политичком вољом (не лингвистичким одређењем и језичком експертизом) и то они дјелови који су Вуку послужили као основа најчистијег (најбољег) (из)говора као што је источнохерцеговачки тип говора, гдје његов један дио захвата више од половине Црне Горе. Поред овог доминирајућег варијетета говора у Црној Гори је прецизно и јасно, поред других територија ван Црне Горе, утврђен и зетскосјенички тип говора. Да парадокс буде већи једноставно се вандалистички према српском књижевном језику проглашавају једни његови дјелови, по пуком вјерском (не и етничком) кључу, бошњачким и хрватским језиком и други дјелови, по новом нацио-државном кључу, црногорским језиком са само додатним српским у оквиру чудновате одреднице матерњег језика, све до сљедеће прилике за инаугурисање црногорског језика. За самозване ”језикотворце” није уопште важно то што све ове називи језичке заједнице вишегенерацијски говоре и пишу једним јединим те истим српским језиком.

А када је већ ријеч о матерњем језику, без обзира на његову привремену употребу, онда њега не смијемо разумијевати као језик којим говори његова мајка, него језик друштвене средине и донекле одређеног културног контекста у којој вишегенерацијски живи јединка и ужа друштвена групација. На основу већ исказаног лако се да закључити да је овакво преименовање језика, било по вјери било по нацији или држави, представља својеврсни вандализам над српским књижевним језиком.

ЛИТЕРАТУРА

- Амфилохије, (2004), *Између језика љубави и језика мржње*, Никшић: Распеће језика српскога, 16. новембар
- Amfilohije, (2004), *Između jezika ljubavi i jezika mržnje*, Nikšić: Raspeće jezika srpskoga, 16. novembar
- Bošković, R. (1978), *Odabrani članci i rasprave*, priredili: prof. dr Dušan Jović i prof. dr Svetozar Nikolić, Titograd: CANU
- Brborić, B. (2005), *Porijeklo, dometi i odmeti lingvističke montenegrstike*, Nikšić: Raspeće jezika srpskoga, br. 4 (oktobar)
- Brković, J. (2006), *Pitanje crnogorskog jezika mora biti ustavno riješeno*, (Intervju vodila V. Vojinović), Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 10. jun
- Bugarski, R. (2005), *Jezik, identitet i manjine*, Podgorica: Vaspitanje i obrazovanje, br. 1
- Bugarski, R. (2006), *Novo ime jezika izazvalo bi nove velike potrese*, Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 29. jun, str. X

- Bečković, M. (1998), *Spomenik u jeziku*, (zabilježio V. Gavrilović), Podgorica: Pobjeda, (dnevni list), subota, 23. oktobar
- Bečković, M. (2004), *Crnogorski je jedini strani jezik koji se predaje na srpskom*, (Zabilježila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, četvrtak, 30. septembar
- Bečković, M. (2004), *Razbijeno ogledalo srpsko*, Nikšić: Raspeće jezika srpskoga, 16. novembar
- Cerović, R. (2003), *Crnogorski jezik – fikcija ili realnost*, Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 20. decembar
- Čadenović, J. (2004), *"Novi Crnogorac" je ruglo slavne Crne Gore*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, subota, 20. novembar
- Ćorić, B. (2005), *Zlupotreba jednog lingvističkog termina*, Zbornik radova: *Šesti lingvistički skup "Boškovićeve dani"*, Knjiga (Naučni skupovi) 75, knjiga (Odjeljenje umjetnosti) 23, Podgorica: CANU
- Ćupić, D. (2004), *"Avetna lingvistika" stvorila "crnogorski jezik"*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, utorak, 1. oktobar
- Fekete, E. (2004), *"Maternji" je politička koještarija*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, srijeda, 20. oktobar
- Ivić, P. (1987), *O Vukovom Rječniku iz 1818. godine*, (predgovor za: V. S. Karadžić, *Srpski jezik*), Dela Vuka Karadžića, Beograd: Prosveta – Nolit
- Ivić, P. (1991), *Iz istorije srpskohrvatskog jezika*, u: *Izabrani ogledi*, Niš: Prosveta
- Jerotić, V. (2004), *Nestaje patrijarhalno društvo*, (Zabilježio Z. Šakotić), Podgorica: DAN, subota, 25. septembar
- Karadžić, V. S. (1987), *O jeziku i književnosti (izabrani spisi)*, Dela Vuka Karadžića, Beograd: Prosveta – Nolit
- Karadžić, V. S. (1987a), *Srpski jezik (1848)*, Dela Vuka Karadžića, Beograd: Prosveta – Nolit
- Klajn, I. (2004), *Ne bih se usudio da predajem "crnogorski" jezik*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, petak, 24. septembar
- Koprivica, S. (2004), *Pozorište jeste virenje kroz prozor*, (Intervju vodio N. Radović), Podgorica: DAN (dnevni list), četvrtak, 4. novembar
- Kovačević M. (1998), *Srbistika i status tzv. bosanskog jezika*, *Srbistika / Serbica*, Godina II, br. 1-2, Priština, Izvršni izdavač: Sanimex, Beograd
- Kovačević M. (2005), *Konstrukcija s prijedloškim izrazom sa sve – novinarski novitet savremenoga srpskog jezika*, Zbornik radova: *Šesti lingvistički skup "Boškovićeve dani"*, Knjiga (Naučni skupovi) 75, knjiga (Odjeljenje umjetnosti) 23, Podgorica: CANU
- Kovačević, M. (2002), *O jeziku se mora nešto i znati*, (*Polemika*), Podgorica: Pobjeda, nedjelja, 30. jun
- Kovačević, M. (2004), *Zbog maternjeg svijet se smije Backoviću*, (Intervju vodila B. Brašnjo), Podgorica: DAN, ponedjeljak, 4. oktobar
- Kuvačić, I. (1979), *Obilje i nasilje*, Zagreb: Naprijed
- Livada, S. (1977), *Etničko – čišćenje – zločin stoljeća*, Zagreb: SKD Prosvjeta
- Livada, S. (2003), *Lepe knjige lepo gore*, Zagreb: Prosvjeta, godina 10 (35), br. 59 (660), novembar
- Marojević, R. (2004), *Maternjim izvršili ustavni puč*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, četvrtak, 14. oktobar

- Mihailović-Mihiz, B. (1990), *Lične zamenice Matije Bečkovića, Pogovor za: Matija Bečković, Reče mi jedan čovek*, Sabrane pjesme, knjiga druga, Beograd: Srpska književna zadruga, BIGZ i Univerzitetska riječ (Nikšić)
- Milosavljević, P. (1998), *Gramatike, rečnici i pravopisi srpskog jezika*, Srbistika / Serbica, Godina II, br. 1-2, Priština, Izvršni izdavač: Sanimex, Beograd
- Morin, E. (1983), *Kako izaći iz 20-og stoleća*, Zagreb: Globus
- Nikčević, V. (2003), *Crnogorski se jezik po mojim knjigama već predaje na desetinama univerziteta u svijetu*, (Intervju vodila J. Pavićević), Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 17. 05.
- Nikčević, V. P. (2003), *Gradani se na popisu ne izjašnjavaju o službenom nego o maternjem jeziku*, Podgorica: Vijesti, nedjelja, 6. septembar
- Nikolić, V. M. (1987), Pogovor: *Vukova jezička revolucija*, u: V. S. Karadžić, *O jeziku i književnosti*, Djela Vuka Karadžića, Beograd: Preosveta – Nolit
- Ostojić, B. (2003), *Crnogorski tip ijekavice treba da se osloni na sopstvenu jezičku praksu*, (Intervju vodila J. Pavićević), Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 26. 04.
- Ostojić, B. (2005), *Crnogorski književni izraz u proces standardizacije*, Zbornik radova: *Šesti lingvistički skup "Boškovićeve dani"*, Knjiga (Naučni skupovi) 75, knjiga (Odjeljenje umjetnosti) 23, Podgorica: CANU
- Ostojić, B. (2006), *Svi su termini uslovni*, Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 10. jun
- Palavestra, P. (2004), *Sušтина maternjeg je separatizam*, (Zabilježila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, petak, 8. oktobar
- Petrović, D. (1994), *Srpski jezik danas ili zla pamet u zlom vremenu*, Novi Sad: Letopis Matice srpske, God. 170, Septembar, Knj. 454, sv. 3
- Petrović, D. (2004), *Tvorac "crnogorskog" je u lingvističkom bunilu*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, utorak, 28. septembar
- Petrović, D. (2006), *Jezik i politika u Crnoj Gori* (Razgovor vodila K. Petrović), Novi Sad: Letopis Matice srpske, god. 182, mart 2006, knj. 477, sv. 3
- Pijaže, Ž. (1979), *Epistemološka nauka o čoveku*, Beograd: Nolit
- Piper, P. (2004), *Maternji je "piratska" verzija srpskog*, (Razgovor sa P. Piperom vodila Ž. Janjušević), Nikšić: Raspeće jezika srpskoga, 16. novembar
- Pižurica, M. (2004), *Zamislite rječnik englesko-maternji*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN, srijeda, 22. septembar
- Radović, V. (2003), *Zvučna domovina*, Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 6. decembar
- Rašeta, B. (2003), *Na početku bijaše riječ*, Zagreb: Prosvjeta, godina 10 (35), br. 59 (660), novembar
- Ridanović, M. (2006), *Crnogorac ne govori on uvijek drži prekrasan govor*, Podgorica: Vijesti (Art – dodatak), subota, 5. avgust, str X
- Sapir, E. (1974), *Ogledi iz kulturne antropologije*, Beograd: BIGZ
- Simić, R. (2005), *Dijalekat i književni jezik*, Zbornik radova: *Šesti lingvistički skup "Boškovićeve dani"*, Knjiga (Naučni skupovi) 75, knjiga (Odjeljenje umjetnosti) 23, Podgorica: CANU
- Simović, Lj. (2004), *"Maternji jezik" je dnevno-politička moda*, (Intervju vodio N. Radović), Podgorica: DAN (dnevni list), subota, 23. oktobar
- Stevanović, I. (1988), *Studije i rasprave o jeziku*, Nikšić: NIO Univerzitetska riječ

- Stojanović J. (2005), *Standardizacija jezika i njegovo imenovanje*, Zbornik radova: *Šesti lingvistički skup "Boškovićeve dani"*, Knjiga (Naučni skupovi) 75, knjiga (Odjeljenje umjetnosti) 23, Podgorica: CANU
- Šćepanović, M. (2004), *Teror jezičkih nezalica u Crnoj Gori*, Nikšić: Raspeće jezika srpskoga, 16. novembar
- Šijaković, B. (2004), *Maternji je jezik batine*, Nikšić: Raspeće jezika srpskoga, 16. novembar
- Vuksanović, M. (2004), *Sirotinji su dali da glode priču o jeziku*, (Intervju vodila Ž. Janjušević), Podgorica: DAN (dnevni list), utorak, 21. septembar

Ratko R. Božović
Faculty of Philosophy
Nikšić

S u m m a r y

ON THE LINGUISTIC VIOLENCE

This work addresses the problem of renaming certain parts of indivisible Serbian language in Montenegro into a cumulative mother tongue with four name sub-variants (Serbian, Montenegrin, Bosnian and Croatian). In fact, this represents a lead into the phase of renaming the indivisible Serbian language into the 'indivisible' Montenegrin language, which would then be forced upon both Serbs and Montenegrins. This means that an inexistent, linguistically unsupported language is imposed, i.e. a language is promoted based on the state and ethnicity by self-appointed linguists, (in)dependent intellectuals and the governing elite.

In contrast to these social structures, there are those who hold a different opinion and who fight for the survival of the Serbian language, which has always existed in Montenegro. This category is made up of no one else but the most competent linguists in Serbia and Montenegro (those from Serbia are usually of Montenegrin background), certain independent intellectuals, political opposition who opts for a union of Serbia and Montenegro and finally the majority of citizens of Montenegro (60%), i.e. 80% Orthodox Christians (Serbs and Montenegrins) who declared themselves as speaking and writing Serbian language in the last census in 2003.

Renaming the language is not only linguistically justified, but is also illegal because it is against the existing Montenegrin statute, which states that in Montenegro Serbian language of jekavian variant is in use. Therefore, the change of name of the standard Serbian language represents a linguistic and legal violation, which can aptly be named the rape of a language.

Key words: language, Serbian language, Montenegrin language, mother tongue, violence, linguistics, language standardization